

МОДУЛЬНА СИСТЕМА НАВЧАННЯ ТА ЇЇ РІЗНОВИДИ

Перспективи у вирішенні задач якісного підвищення успішності студентів має модульна система організації навчального процесу. У статті розглядаються різновиди такої інноваційної системи: модульно-розвивальна, модульно-кредитна, модульно-проектна та модульно-рейтингова. Пропонується найбільш придатна система для навчання студентів економічних спеціальностей у коледжі.

Сучасна людина живе та діє в умовах, які потребують високого професіоналізму та значних інтелектуальних зусиль. Ускладнення соціально-економічних процесів, зростання інформаційних потоків зумовлюють досить високі вимоги до випускників вищих навчальних закладів.

Останнім часом продовжуються пошуки ефективних технологій навчання з метою уникнути вад традиційного підходу, до яких можна віднести: а) інформаційно-відтворювальний характер навчання, що не сприяє розвитку когнітивної сфери студентів і набуттю ними особистісно значущої освіти; б) переважно суб'єкт-об'єктний підхід, що відчужує студента від змісту та форм організації навчального процесу; в) недостатнє впровадження таких форм і методів навчання, які б забезпечували соціалізацію та самоактуалізацію особистості, мали яскраво виражену гуманістичну спрямованість і сприяли зменшенню психічного і фізичного перевантаження як студентів, так і викладачів [1].

На нашу думку, перспективи у вирішенні завдань якісного підвищення успішності студентів має модульна система організації навчального процесу.

Зростає увага вчених до досвіду використання модульного навчання у вищій школі, про що свідчить аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури. Так, А. Алексюком, С. Вітвицькою, М. Фіцулою на основі принципів модульного навчання розроблено незалежно один від одного курси "Педагогіки вищої школи" і запроваджено їх у навчально-виховний процес ряду ВНЗ України. В. Бондарем адаптовано модульне навчання до вивчення курсу дидактики. Н. Крюковою на основі досвіду аудиторної та позааудиторної роботи у вузах США запропоновано деякі аспекти впровадження цієї технології у вітчизняні вищі навчальні заклади. П. Гусаком розкрито механізми реалізації диференційованого навчання засобами модульно-рейтингового навчання. І. Тагуною розроблено рекомендації щодо впровадження індивідуалізованого навчання у вищому навчальному закладі за зразками роботи університетів США. Модульний підхід до навчання основам педагогіки вищої школи з використанням персонального комп'ютера запропоновано Л. Бондаревим, А. Кучерявим, А. Руденко. Модульна організація навчального процесу в системі професійного навчання досліджена Т. Алексеєнко, А. Алексюком, В. Бондарем, Л. Романишиною, В. Сушанком, А. Фурманом, П. Юцявічене. Історичні аспекти професійно-технічної освіти відображені в роботах В. Боброва, С. Бутивщенка, І. Десятова, П. Подуна.

У модульній системі відбулася своєрідна еволюція форм, серед яких варто виділити: модульно-розвивальну, модульно-кредитну, модульно-проектну, модульно-рейтингову. Метою нашої статті є аналіз різновидів модульного навчання, вибір найбільш перспективних і придатних для навчання студентів економічних спеціальностей у коледжі.

Методика розвивального навчання – сукупність змісту, методів і прийомів навчання, спрямованих на розвиток розумових (і фізичних) сил студента, в основі вибору яких покладено ідею орієнтування не на досягнутий (актуальний) рівень розвитку студента, а на "зону найближчого розвитку" [2]. Це означає, що перед студентами ставляться завдання й вимоги, які дещо перевищують їхні можливості, однак які вони можуть виконати за певної допомоги викладача. Мета модульно-розвивальної системи – культурно-розвинена духовна особистість, яка здатна реалізувати розумовий, соціальний і творчий потенціал кожного моменту навчання і забезпечити внутрішню якість і соціальну продуктивність індивідуального життя.

Модульно-розвивальна система докорінно відрізняється від традиційної програмно-методичної надбудови, що спричинено їх різними цілями і завданнями, принципами й механізмами функціонування. Так, за традиційної системи викладач першочергово працює з науково-предметним змістом, а тому не контролює перебіг психолого-педагогічного змісту в його повному обсязі та розмаїтті. Через це йому потрібні й наукові проекти інформаційно-змістових блоків (модулів), оскільки зміст освітньої діяльності обмежується виключно викладацькою справою, в котрій психолого-педагогічні й методично-засобові компоненти виконують не критеріальну роль, а допоміжну, обслуговуючу. Це призводить до того, що викладач не бачить у неперервній розвивальній взаємодії зі студентами основну надцінність їхнього соціально значущого (продуктивного) духовного співбуття; він уболіває за рівень знань та способи їх інтерпретації в групі.

Проектування цілісного модульно-розвивального процесу організовується навколо його структурно часової моделі та ймовірного психолого-педагогічного змісту до кожного етапу навчального модуля. Кількість міні-модулів залежить від типу групи, її теоретичної підготовленості, інтелектуального, соціального й духовного розвитку студентів. В ідеалі кожний навчальний модуль повинен утримувати 21 міні-модуль, тобто сім спроектованих (3 x 30хв.) формальних модульних занять. У групах підвищеного інтелектуального розвитку більше часу має бути відведено на змістово-пошуковий та адаптивно-перетворювальний етапи, адже в студентів є потреба в самостійному здобуванні знань, у них сформовані навички роботи з підручником і додатковою літературою, вироблені вміння застосовувати знання в нестандартних умовах. У групах підвищеної

педагогічної уваги більше часу відводиться для контроль-но-сміслового етапа, менше – для адаптивно-перетворювальних. Для кожного типу диференційованої групи необхідно створювати варіативні граф-схеми і наукові проекти навчальних модулів. Під час проектування граф-схем враховується психолого-педагогічний зміст кожного міні-модуля.

Саме для вирішення складних завдань неперервної розвивальної взаємодії викладача та диференційованої групи й розробляються модульно-розвивальні навчальні програми. Завдяки неперервній розвивальній взаємодії викладача й студентів модульно-розвивальна система максимально реалізує навчальні можливості студентів, істотно прискорює їхній психосоціальний розвиток. Навчально-виховний процес із пізнавального факту перетворюється на соціально організований панівний чинник випереджального розвитку особистості [3].

Отже, за модульно-розвивальною системою викладач і студент виступають носіями кращого досвіду нації та людства, які займаються найважливішою освітньою діяльністю – творенням істини, краси, добра, мудрості; заклад, що працює за модульно-розвивальною системою – це соціально-культурний заклад, що набуває й розповсюджує передові знання, норми і цінності відкритого стійкого розвитку. Однак, така система вимагає кропіткої праці викладачів для створення нового програмно-методичного забезпечення (граф-схем, наукових проектів, розвивальних підручників, освітніх сценаріїв тощо) та наукового проектування інноваційних навчальних програм.

Іншим різновидом модульної системи навчання є модульно-проектне. Дослідники цієї системи вважають, що проектна методика (project-work method) найкращим чином відповідає умовам і цілям навчання у вищих закладах освіти. Ця методика сконцентрувала в собі найкращі риси сучасних методик. Вона базується на принципах активізації можливостей особистості й колективу [4; 5; 6] та змістово орієнтованого навчання (content-based approach) [7; 8; 9; 10].

Виникнення ідеї навчання, що базується на розв'язуванні проблем і створенні власних проектів, пов'язане з іменем американського педагога і філософа-прагматика J. Dewey [11], який підкреслював переваги навчального процесу, пов'язаного з реальним світом і конкретними речами, та відстоював необхідність передачі студентам деяких функцій контролю за процесом навчання.

Модульно-проектній технології навчання притаманні такі риси:

1. Проектна методика характеризується високою комунікативністю, передбачає активне залучення студентів до реальної фахово-орієнтованої діяльності.
2. Робота з проектом концентрується навколо особистісно значущої професійно орієнтованої тематики, яка викликає інтерес студентів.
3. Студент стає центром навчання під час виконання творчих проектів, на нього значною мірою перекладається відповідальність за прогрес у навчанні. Викладач продовжує відігравати провідну роль, пропонуючи студентам консультативну допомогу, коригуючи й спрямовуючи процес роботи в належному напрямку.
4. Робота з виконання проекту є переважно колективною формою роботи, що ґрунтується на взаємодопомозі, а не на конкуренції студентів між собою. Кожному студенту надається можливість вибору форм роботи: індивідуально або у складі малої групи.

Кульмінацією роботи з виконання проекту є презентація визначеного заздалегідь кінцевого продукту (форма його обговорюється студентами та обирається ними). Цінність проекту полягає не стільки в якості кінцевого продукту, скільки в самому процесі роботи з його виконання.

Отже, перевагами проектної методики навчання, як зазначають деякі дослідники є: а) забезпечення студентів безпосередньою можливістю творчо застосовувати набуті знання; б) забезпечення мотивації студентів завдяки тому, що завдання, які пропонуються, мають для них особистісне значення; в) забезпечення можливості оволодіння когнітивними вміннями вищого рівня; г) можливість опановувати навички й уміння безпосередньо в процесі самої діяльності, контролюючи її результативність самостійно; д) автономія студентів у процесі виконання діяльності та їх власна відповідальність за результат роботи [12]. Однак, ця технологія не передбачає рейтингового контролю навчання, що на нашу думку є доцільним у вищих закладах освіти, оскільки він привчає студентів до систематичної роботи, дисциплінує, сприяє формуванню відповідальності, активності, самостійності та мотивації навчально-пізнавальної та професійної діяльності.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України з 2003-2004 навчального року у вищих навчальних закладах проводиться педагогічний експеримент щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу [13].

Нагромадження системи кредитів дозволяє кожній людині ефективно працювати в межах концепції "навчання впродовж життя", сприятиме її саморозвитку, самовдосконаленню й утвердженню як професіонала. Отже, кредитно-модульна система організації навчального процесу підготовки фахівців відкриває нові можливості в системі вищої економічної школи. Вона сприяє створенню умов для самореалізації особистості як економічно активного члена суспільства, задовольняє потреби держави в кваліфікованих спеціалістах економічного профілю; надає можливість виховувати в майбутніх фахівців цілісне соціально-економічне світосприйняття й сучасний науковий світогляд.

Запровадженню кредитно-модульної системи сприяють такі чинники навчання: мотивація навчання (1), потреба в навчанні (2), вміння вчитися (3), працездатність у навчанні (4), об'єм навчальної діяльності (5), регулярність і систематичність навчання (6), активність студентів у навчанні (7), стимулювання навчання (8), управління навчанням (9), застосування знань на практиці (10), вид і характер навчальної діяльності (11), рівень навчальної підготовки (12), періодичність контролю й перевірки знань (13), обсяг і характер самонавчання (14), форми викладу навчального матеріалу (15), тип і структура навчального заняття (16), психологічні умови

навчання (17), засоби навчання (18), установка на продуктивність (19), стиль відносин між викладачем і студентами (20) [14].

Модульно-тьюторське навчання, як автономний напрямок у модульному навчанні, виникло в останній чверті ХХ століття. Положення про цю систему були теоретично розроблені й практично впроваджені в кінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. кафедрою соціальної роботи та педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (керівник наукового проекту – професор А. Алексюк). Формування цього проекту стимулювалося недовідою традиційної лекційно-семінарської системи навчання у вищій школі.

Характерною рисою модульно-тьюторського навчання є ефективність засвоєння матеріалу в діяльності, яке збуджується активною участю тих, хто навчається. Таким чином, ставиться акцент на суб'єкт-суб'єктних взаємовідносинах. Модульно-тьюторське навчання об'єктивно має створювати умови для активної пізнавальної діяльності, замінюючи "пасивне читання тексту" або "слухання голосу викладача" активним керівництвом навчальним процесом з боку того, хто навчається, а також з боку викладача. Оскільки акцент кожного разу робиться на самостійну, індивідуальну роботу студента в межах модуля, узагальнюючі заняття вимагають від педагога мінімуму зусиль, і тому ефективність модульно-тьюторського навчання не залежить від того, яка кількість тих, хто навчається, буде брати участь у заняттях. Обов'язковою умовою ефективності цієї системи є зацікавленість у навчанні, бажання вчитися, взаєморозуміння обох сторін. До того ж, абсолютизоване трактування самостійності знижує значення використання різних активізуючих методів навчання. Істотною рисою модульного навчання Б. Гольдшмідт та М. Гольдшмідт називають роль педагога [15]. Вочевидь, така загроза зникає, якщо на модульно-тьюторське навчання дивитися як на процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії тих, хто навчається, і педагога.

Отже, важливою рисою модульно-тьюторського навчання є характер взаємодії тих, хто бере участь у педагогічному процесі. Тільки разом вони зможуть проаналізувати складні питання, взаємно перевіряючи засвоєні знання.

Вищезазначені інноваційні технології навчання мають ряд переваг. Однак, на нашу думку, високу ефективність навчання забезпечує органічне поєднання модульного навчання з рейтинговим оцінюванням знань та умінь студентів. Модульно-рейтингове навчання є ефективною прикладною технологією, яка ґрунтується на системі принципів: діагностичної цілеспрямованості, науковості, оптимальності, завершеності, свідомого вибору власної траєкторії навчання, об'єктивності оцінювання, вимірюваності результатів.

Модульно-рейтингова система навчання розглядалася в працях А. Алексюка, П. Юцявічене, Л. Романишиної, І. Богданової, В. Беспалько. Учені вважають, що навчальний процес повинен бути організований так, щоб студент справді був суб'єктом учіння, без примусу прагнув до систематичного, активного, самостійного оволодіння знаннями. При цьому студент повинен оцінювати свій рівень підготовки, самостійно вибирати теми й визначати рівень засвоєння знань (не нижче певного мінімуму), відчувати позитивні емоції в процесі учіння. Суттєво цьому сприяє рейтингова система контролю знань, навичок і вмінь студентів у процесі військової підготовки.

Саме рейтингова система, як нова технологія навчання, створює передумови для придбання глибоких, стійких і міцних знань, навичок та вмінь самостійної творчості для більш повного розкриття себе як особистості.

Технологія модульно-рейтингового навчання базується на мобільній модульній побудові змісту освіти, творчій персоналізованій самостійній навчально-пізнавальній діяльності викладачів і студентів як її суб'єктів, оновленому і збагаченому рейтинговому контролю знань, співробітництві та співтворчості всіх учасників навчально-виховного процесу. Активність, самостійність, мобільність, конкурентноздатність, творчість та ініціатива студента, його прагнення до самореалізації – перспективні якості студента, які формуються під час навчання, заснованому на модульно-рейтинговому навчанні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Серова Т.С. Коммуникативность и проблемность в современных технологиях обучения // Сб. науч. тр. – Пермь: Пермский гос. Тех. Университет, 1994. – С. 185-194.
2. Гончаренко С. Український словник. – К.: Либідь, 1997. – С.13.
3. Фурман А.В. Фундаментальний експеримент з модульно-розвивальної системи у школах України. – К., 1997. – С. 22.
4. Китайгородская Г.А. Активизация учебной деятельности студентов как проблема и задачи вузовской педагогики // Основы педагогики и психологии высшей школы. М., 1986. – С. 197-208.
5. Китайгородская Г.А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 176 с.
6. Китайгородская Г.А. Принципы интенсивного обучения иностранным языкам // Иностр. языки в школе. – 1988. – № 6. – С. 3-8.
7. ESL Through Content-Area Instruction /Ed. By Crandall J.- Regents/Prentice Hall, 1989. – 119 p.
8. Sionis C Towards Autonomy via Peer-Teaching and Task-Based Exercises // Selected Articles from English Teaching Forum / Ed. by Krai T. – Washigton, D.C.: English Language Programs Division, 1995 – P.9-15.
9. Swales J. Episodes in ESP. A Source and Reference Book on the Development of English for Science and Technology. – Prentice Hall International, 1980. – 188 p.
10. Willis J. A Framework for Task-Based Learning. – Longman, 1996. – 170 p.
11. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916. – 384 p.
12. Cornwall M. Authority versus experience in Higher Education // Universities Quarterly. – 1975. – Vol. 29. – №3. – P. 19.

13. Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004р. – №48. – С. 3.
14. Олійник П.М. Форми та методи активного навчання при підготовці фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і критерії їх вибору // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 2000. – Вип. 30. – С. 61-67.
15. Goldschmid B., Goldschmid M.L. Modular Instruction in Higher Education // Higher Education. – 1972. – Nr. – P. 32.

Матеріал надійшов до редакції 19.03. 2007 р.

Иванцова О.П. Модульная система организации учебного процесса и её разновидности.

Перспективы в решении задач качественного повышения успеваемости студентов имеет модульная система организации учебного процесса. В статье рассматриваются разновидности данной инновационной системы: модульно-развивающая, модульно-кредитная, модульно-проектная и модульно-рейтинговая. Представлена наиболее подходящая система для обучения студентов экономических специальностей в колледже.

Ivantsova O.P. Module system of educational process organization and its varieties.

Module system of educational process organization had its prospects in the decision of tasks of students' progress quality increase. The varieties of this innovative system are examined in the article: module-developing, module-credit, module-project and module-rating. The most suitable system for teaching the students of economic specialities at college is presented.